

สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ได้รับงบประมาณบูรณะโบราณสถานเร่งด่วนและฉุกเฉิน ประจำปีงบประมาณ 2554

ให้ดำเนินงานโครงการขุดค้นทางโบราณคดีกำแพงเมืองสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา

1. หลักการและเหตุผล

กำแพงเมืองสงขลา สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2379 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ มีท้องตราออกมาให้พระยาวิเชียรคีรี (เกี้ยนเส้ง ณ สงขลา) ก่อกำแพงเมืองและป้อม โดยพระราชทาน ยกเงินภาษีอากรเมืองสงขลาให้ 200 ชั่ง แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2385 โดยมีกองทัพหลวง ซึ่งมีพระยา ศรีพิพัฒน์เป็นแม่ทัพยกกองทัพหลวงมาช่วยพระยาวิเชียรคีรีปราบกบฏเมืองไทรบุรี ช่วยก่อสร้างจน สำเร็จ

กำแพงเมืองสงขลาและป้อมเมืองสงขลา ส่วนใหญ่รื้อถอนในสมัยเจ้าพระยามรราช (ปั้น สุขุม) ครั้งเมื่อเป็นพระวิจิตรวรสาสน์ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช และเป็นพระยาสุโขมนัวยินิต สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2437-2448 เพื่อขยายถนนและ ปรับปรุงตัวเมืองให้กว้างขวางและเจริญยิ่งขึ้น และได้ใช้อิฐจากที่รื้อส่วนใหญ่ถมทำถนน

สภาพเดิมของกำแพงเมืองสงขลาเป็นกำแพงก่อด้วยหินดินดานสอปูน ก่อล้อมเมืองเป็นรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างยาวประมาณ 300-250 เมตร มีป้อมที่มุมเมืองทั้ง 4 และระหว่างกำแพงด้าน ยาวทิศตะวันออก และทิศตะวันตกอีกด้านละ 2 ป้อม มีประตูเมืองเป็นซุ้มใหญ่ ส่วนบนทำเป็นหอรบ แบบจีน 10 ประตู และประตูช่องกุศ 10 ประตูกำแพงเมืองก่อหนาเป็น 2 ชั้น ชั้นในเป็นเชิงเทิน ชั้นนอกเป็นใบเสมารูปสี่เหลี่ยม ลบเหลี่ยม ด้านนอกฐานใบเสมาก่อเป็นคิ้ว 2 เส้นขนานกัน และ ระหว่างคิ้วมีช่องลมรูปกากบาทเป็นระยะ ๆ ใบเสมาบางช่วงมีร่องรอยซ่อมแซมด้วยกระเบื้องปฐ

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนกำแพงเมืองสงขลาเก่าเป็นโบราณสถานของชาติในหนังสือ ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 ตอนที่ 75 หน้า 3713 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2478 และประกาศขอบเขต พื้นที่โบราณสถานในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 93 ตอนที่ 112 หน้า 2567 ลงวันที่ 21 กันยายน 2519 พื้นที่โบราณสถานประมาณ 2 ไร่ 17 ตารางวา

ปัจจุบันสภาพเมืองสงขลาในส่วนที่ขึ้นทะเบียนเป็นกำแพงเมืองสงขลาด้านทิศเหนือมีความยาว ประมาณ 144 เมตร กว้างประมาณ 4.20 เมตร สูงประมาณ 4.70 เมตร แนวกำแพงบางส่วนชำรุด และในวันที่ 30 ตุลาคม 2553 กำแพงเมืองสงขลาได้พังทลายลงเนื่องจากฝนตกหนักและวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553 กำแพงเมืองสงขลาได้พังทลายลงมาเพิ่มอีก รวมแนวกำแพงเมืองสงขลาที่พังทลาย ลงมาเป็นความยาวประมาณ 18 เมตร จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องดำเนินโครงการขุด ค้นทางโบราณคดีกำแพงเมืองสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อทำการขุด ตรวจสอบทางโบราณคดีกำแพงเมืองสงขลาและเพื่อขยายองค์ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาและรูปแบบ ศิลปกรรมกำแพงเมืองสงขลา สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการอนุรักษ์กำแพงเมืองสงขลาต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อทำการตรวจสอบทางโบราณคดีกำแพงเมืองสงขลา
- 2.2 เพื่อขยายองค์ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาและรูปแบบศิลปกรรมกำแพงเมืองสงขลา

3. เป้าหมาย

- 3.1 ทำการขุดค้นทางโบราณคดีกำแพงเมืองสงขลา ขนาดหลุม 3X10 ม. ลึก 2 ม.
จำนวน 1 หลุม
- 3.2 ทำการขุดค้นทางโบราณคดีกำแพงเมืองสงขลา ขนาดหลุม 1X2 ม. ลึก 2 ม.
จำนวน 2 หลุม
- 3.3 รายงานผลการขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน 1 ชุด
- 3.4 ปรับพื้นที่จัดเรียงหินที่ถล่มให้เป็นระเบียบพื้นที่ขนาด 4X15 ม. จำนวน 60 ตร.ม.
- 3.5 รื้อกำแพงบางส่วนเพื่อเตรียมการขุดค้นพื้นที่ขนาด 5X3X3.6 ม. จำนวน 54 ลบ.ม.
- 3.6 งานจัดทำนั้งร้านหลังคาคลุม (หลังคาผ้าใบอย่างหนา) ขนาด 5X12 ม.
จำนวน 60 ตร.ม.
- 3.7 ทำการเขียนสภาพปัจจุบันและภายหลังการขุดค้นทางโบราณคดี จำนวน 20 แผ่น

4. ตัวชี้วัด (Process/Output/Outcome)

- 4.1 กำแพงเมืองสงขลาได้รับการขุดค้นทางโบราณคดี
- 4.2 แหล่งโบราณสถานได้รับการอนุรักษ์ถูกต้องตามหลักวิชาการฯ

5. ระยะเวลา

จำนวน 180 วัน

6. พื้นที่ดำเนินการ

กำแพงเมืองสงขลา ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

7. ผู้รับผิดชอบโครงการ

สำนักศิลปากรที่ 13 สงขลา ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณกำแพงเมืองสงขลา